

ПЕРЕКЛАД ФРАЗЕОЛОГІЗМІВ У АНГЛОМОВНОМУ КІНОТЕКСТІ

У статті розглянуті основні проблеми передачі фразеологізмів у кінотексті, розкрито специфіку їх перекладу. Висвітлено прийоми перекладу англійських фразеологізмів на матеріалі телесеріалу "Теорія великого вибуху".

Ключові слова: *кінопереклад, кінотекст, еквівалент, фразеологізм, діалог.*

Популярність кінематографа непинно зростає. Цей різновид мистецтва став невід'ємною частиною повсякденного життя більшості людей нашої країни. Кінотекст поєднує в собі властивості художнього та аудіо-медіального текстів, тому завдання перекладача – забезпечення впливу на глядача тексту перекладу, адекватного чи й тотожного до того, який здійснює оригінал на глядача вихідного тексту – вирішується за рахунок передачі як комунікативної, так і естетичної інформації, що міститься в мовній характеристиці персонажів [Слишкін 2004, 12].

Фразеологізми займають важливе місце у кінодіалогах, оскільки вони одні з тих мовних зворотів, що доповнюють характеристику кожного персонажа, і тому неправильне їх трактування призведе до викривлення характеру героя.

Переклад фразеологічних одиниць пов'язаний із значними труднощами. При кіноперекладі можна користуватися такими способами: фразеологічним еквівалентом або аналогом, дослівним перекладом, описовим перекладом та контекстуальними замінами.

Мета статті – виокремити основні труднощі перекладу фразеологізмів у англomовному кінотексті та визначити способи подолання їх у комедійному телесеріалі Чака Лора та Біла Преді "Теорія великого вибуху", перекладеного "Так Треба Продакшн" на замовлення телекомпанії "Інтер" у 2008 році. Ця мета зумовлена складністю адекватної передачі змістового наповнення серіалу.

"Теорія великого вибуху" – американський комедійний серіал про двох фізиків Леонарда та Шелдона, а також про їхніх друзів, астрофізика Раджеша та інженера Говарда. Прем'єра серіалу відбулася в 2007 році й одразу ж привернула увагу молоді з усього світу. Мова

героїв насичена різноманіттям американських реалій, молодіжним сленгом, науковим жаргоном та фразеологізмами, які підкреслюють характер кожного персонажа. Працюючи над цим серіалом, перекладач має знати, який реєстр мовлення обирати для окремого епізоду. Буває, що герої говорять науковим жаргоном, а буває, навпаки, починають вживати суто американські вуличні фрази, які несуть свій зміст для ситуації і мають бути правильно перекладені.

У той час, як Шелдон розмовляє науковими термінами та любить похизуватися знанням англійських та американських фразеологізмів, Леонард іноді висловлюється простішими фразами, а Говард взагалі часто жартує, при цьому завжди спираючись на наукові теорії та дослідження. Перекладаючи мову Раджеша, важливо враховувати його характер та менталітет. За сюжетом, Раджеш приїхав до Америки з Індії, але він часто стверджує, що Америка стала йому другою батьківщиною і намагається вживати якомога більше сленгу та американських ідіом, які треба відтворити так, щоб і український глядач зрозумів, чим саме вирізняється Раджеш.

Серіал призначений для молодшої аудиторії, яка і виступає головним критиком. Саме тому, не варто насичувати мову героїв нейтральними фразами та літературною мовою. Діалоги, навпаки, мають бути "живі" та близькі глядачам, щоб передати експресію оригіналу. Отже, успіх серіалу в Україні залежатиме від якості перекладу та природності звучання мови героїв.

Проаналізуємо його переклад, запропонований українському глядачеві.

"I think Mrs. Tishman's got her eye on you. – Гадаю, Місіс Тішман накинула на тебе оком". Це приклад того, як можна перекладати фразеологізми за допомогою їх абсолютного еквівалента у цільовій мові. Тим більше, що український фразеологізм повністю відповідає по змісту англійському, базується на одному з ним образі і має таке ж значення, а саме: *"накинути оком на когось"* – сподобатися комусь.

Часто трапляється, що слова відомих особистостей чи вислови з творів літератури стають афоризмами не лише на батьківщині автора, але й у всьому світі. Наприклад, Шелдон говорить про зеленоокого монстра, що символізував ревності у трагедії Шекспіра "Отелло", а тепер настільки прижився, що має свої відповідники у багатьох мовах: *"Jealousy is an ugly green-eyed monster, not unlike the Hulk, who, by the way, also has a girlfriend. – Заздріць це*

паскудний зелений монстр, зовсім не схожий на Халка, у якого, до речі, теж є дівчина".

Кількість фразеологічних одиниць, які збігаються за змістом та образністю в англійській та рідній мовах, порівняно невелика. Значно частіше перекладачеві треба використовувати український фразеологізм, аналогічний за змістом англійському, але такий, що базується на іншому образі [Кунін 1964, 127]. Наприклад, Шелдон хоче, щоб Леонард допоміг йому прибирати, і каже: *"If you have time to lean, you have time to clean. – Гуляй сміло, як зробив діло"*. Це американська приказка, яка має цілком точний відповідник з аналогічним значенням в українській мові.

Обидві мови, як українська, так і англійська, насичені фразеологізмами біблійного походження: *"He's stubborn! He may stay in there till the Rapture. – Він впертий. Сидітиме там до Воскресіння"*. У англійській мові для того, щоб підкреслити довгу тривалість дії, використовується вислів *"till the Rapture"*, що базується на біблійному образі *"Rapture (Воскресіння)"*, але в українській мові фразеологізм із таким самим значенням базується на іншому образі з Біблії, тому відповідник цього вислову в українській мові *"до другого пришестья"*.

"Thankfully he blessed me with two other children who are dumb as soup. – На щастя, Він благословив мене ще двома, тупими як поліно, дітьми". Мова Мері, матері Шелдона, насичена різноманітним фразеологізмом та сталих виразів, тому для того, щоб відтворити справжній характер та мовні уподобання героїні, треба намагатися передавати не лише зміст, а й форму, тобто англійський фразеологізм перекладати українським. Звичайно, не кожен вираз має свій відповідник у цільовій мові, тому перекладачеві нерідко доводиться передавати лише значення ідіоми. Однак втрату одних фразеологізмів при перекладі можна компенсувати їх появою у тих репліках, де в оригіналі фразеологізму не було, проте треба перевіряти за відеорядом, чи не буде він зайвим у певній сцені і чи й справді за допомогою нього вдасться компенсувати втрачений комічний ефект.

При перекладі фразеологізмів часто виникають нетипові труднощі, оскільки кожен кінотекст має свої особливості. Перекладаючи серіал, варто зважати на його жанр, на характери, поведінку та настрій героїв, на часові рамки тощо, і до кожного авторського тексту добирати свій підхід.

"No, I mean since the Shamy hit a reef. – Ні, я про те, відколи Шемі налетіла на риф". Намагаючись зберегти образність оригіналу при перекладі фразеологізму, який не має ні еквівалента, ні аналога в рідній мові, перекладач вдається до дослівної передачі образу. Такий спосіб може бути застосований в тому випадку, якщо в результаті калькування отримаємо вираз, образність якого легко сприймається глядачем та не створює враження непридатності загальноприйнятим нормам цільової мови [Іванова 1980, 48]. Вислів *"hit a reef"* означає *"потерпіти провал, зруйнуватися, провалитися, розпастися"*, але у цьому випадку дослівний переклад буде зрозумілим для глядачів і, крім того, варіант *"налетіти на риф"* цілком передає комічне значення, чого, на жаль, не можна сказати про наступний приклад: *"If ifs and buts were candy and nuts, we'd all have a merry Christmas. Think about that, Dr. Tyson. – Якби "якщо" та "але" були цукерками, у нас було б веселе Різдво. Подумайте про це, докторе Тайсоне".* Важко здогадатися, що цим хоче сказати Шелдон. Загалом зрозуміло, що Тайсон почав виправдовуватися і Шелдон таким чином хоче сказати, що його слова не змінять ситуації. Але не можна завжди покладатися на відеоряд, адже переклад – найважливіший складник для успіху фільму. В українській мові існує гарна приказка *"Якби та якби та в роті вирости гриби"*, яка чудово вписується і в контекст, і в часові рамки епізоду.

"– This isn't a desk. This is a Brobdingnagian monstrosity. – Is that the American idiom for giant, big-ass desk? – It's actually British. – Це не стіл. Це здоровече монстровисько. – Це український фразеологізм, що означає величезний крутий стіл? – Це галицька говірка". Такий діалог відбувся у Шелдона з Раджешем. Протягом усього серіалу герої ні разу не згадували нічого "українського", а тут раптом перекладач робить з американських героїв справжніх українців. Дивлячись серіал, глядачі знають, що події відбуваються в Америці. Чи не здається дивним те, що американці почали згадувати галицьку говірку? *"Brobdingnagian"* означає *"здоровецький, величезний"*, очевидно, що фраза з "Мандрів Гулівера" Дж. Свіфта стала фразеологізмом, а отже, першу репліку було перекладено дослівно. Тоді коли Раджеш запитав, що він має на увазі, почалося цілковите одомашнення перекладу. В "одомашненні" немає нічого поганого, якщо вміти делікатно впроваджувати українське в іноземний кінотекст. Таким чином, щоб не був помітний значний контраст між двома культурами. Не можна культурно своєрідний фільм цілком перетворити на

культурно своєрідний для мови перекладу. Будь-який переклад є адаптацією оригіналу до культурного середовища іншої мовної спільноти. Ані фільм, ані мову неможливо повністю передати кодом іншої культури [Gottlieb 1994, 269].

Трапляється, що перекладач обрав не той прийом для перекладу фразеологізмів: "*I'm game. – Shotgun. – No, no, no, Leonard gets nauseous unless he sits in front. – Я за кермом. – Кулеметник. – Леонарда захитує, якщо він не сидить спереду*". Друзі раптово вирішили поїхати в Лонг-Айленд, і Раджеш попереджує, що буде сидіти спереду, але глядач цього не знатиме, оскільки "*to ride shotgun*", що значить "*їхати на передньому сидінні*", було перекладено дослівно "*кулеметник*". Перекладач не врахував, що часто може вживатися лише частина фразеологізму, і тому, коли варіант "*кулеметник*" не підходить до контексту, варто перевірити всі значення слова, тим більше, що в цьому різновиді кіноперекладу можна користуватися словниками та іншими допоміжними джерелами.

Якщо ж англійський фразеологізм не має в рідній мові еквівалента або аналога, а дослівний переклад міг би привести до малозрозумілого буквалізму, є сенс відмовитися від передачі образності і вдатися до описового перекладу, пояснивши зміст фразеологічної одиниці за допомогою вільного сполучення слів [Солодухо 1982, 26]. Наприклад, перекладач передає англійську ідіому "*go out on a limb*" описово: "*I won't go out on a limb but I think we may be looking at my new Tuesday hamburger. – Не хочу ризикувати, та ми можливо дивимося на мій новий вівторковий гамбургер*".

Часто описовий переклад може врятувати ситуацію, але не слід забувати й про інші засоби перекладу фразеологізмів, тому перед тим, як передавати вислів описово, варто переконатися, що це насправді необхідно. Наприклад: "*Well, you-sa can go think that at the back of the line. No cuts, no butts, no coconuts. – Ну твоя може подумати про це у кінці черги. Ніяких але*". На жаль, переклавши "*no cuts, no butts, no coconuts*" описово "*ніяких але*" втрачається комічний ефект, закладений у словах Шелдона. Але навіть якщо передати вислів дослівно, він може здатися глядачам і несмішним, і незрозумілим, тому в цьому разі довелося пожертвувати гумористичною наповненістю репліки.

"*You realize he's just rubbing our noses in the fact that he has a girlfriend, and we don't. – Ти ж розумієш, що він хоче нам носа*

втерти, бо у нього є дівчина, а в нас нема". У той час як вислів "to rub one's nose in something" означає "постійно нагадувати про щось", його було замінено українським фразеологізмом "втирати носа". Контекстуальні заміни й полягають в тому, що перекладач намагається знайти таку українську фразеологічну одиницю, яка хоч і не відповідає по значенню англійському фразеологізму, але з достатньою точністю передає його зміст у даному конкретному контексті [Щепель 2003, 67].

Отже, для того, щоб український переклад звучав природно і щоб в українського глядача не виникало непорозумінь щодо характерів персонажів, слід подолати низку труднощів передачі художніх функцій фразеологізмів.

Ці труднощі вельми різні. Фразеологізми треба насамперед розпізнати в потоці мовлення героя. У Раджеша сталася неприємна ситуація на роботі, про що він ні з ким не хотів ділитися, але Леонард почав у нього допитуватися: "*– Really? You waited months for time with that telescope. What happened? – Why? You writing a book? – Правда? Ти місяці чекав черги попрацювати з телескопом. Що сталося? – А що? Ти пишеш книгу?*" Американці часто вдаються до фрази "*Are you writing a book?*", коли хтось починає ставити їм забагато особистих питань, і це їх дратує. Але не всім глядачам це відомо, тому, можливо, краще було б передати її "*Чого ти чіпляєшся?*" тощо, щоб підкреслити саме реакцію Раджеша.

У перекладача серіалу трапляється несприйняття національного відтінку фразеологізму [Арсентьева 2006, 123]. Наприклад, коли Лаліта каже: "*Us Indian or come-to-our-casino Indian? – Нашого індійського чи приходьте-у-наше-казино індійського?*" – вона має на увазі корінних американців, тобто індіанців. Колись уряд США дозволив корінним американцям відкривати казино, які б приносили їм гроші, у зв'язку з тим, що сталося з їхніми землями. У Америці багато людей асоціюють казино з корінним населенням, оскільки більшість таких закладів належить саме індіанцям. Крім того, "*Indians*" може означати не лише індіанців, а й індію, тому Лаліта уточнила запитання Шелдона. Іншими словами, вона могла б сказати: "*Do you mean Native Americans or Asian Indians?*"

Найпоширеніші труднощі при перекладі фразеологічних одиниць пов'язані з передачею образу, якщо у мові перекладу відсутній еквівалент. Наприклад: "*– I don't want to hug you, either. I was just feeling blue. – Blue, as in depressed. – Well, not so much*

depressed as lonely. – Я теж не хочу з тобою обійматися. У мене все так сіро. – Сіро, тобто депресивно? – Не те що б депресивно, швидше – самотньо". Варто визнати, що перекладач гарно справився з перекладом ідіоми "to feel blue", що означає "почуватися пригніченим, сумувати", адже з наступної репліки очевидно, що у перекладі має залишитися згадка про колір, оскільки весь діалог базується на кольорах та почуттях, які вони позначають в англійській мові.

Маючи справу з фразеологічними одиницями, перекладач не обмежується знанням двох мов, а й аналізує стилістичні та культурно-історичні аспекти вихідного тексту, роблячи їх проєкцію на можливості мови свого перекладу, де пошук відповідників може тривати доти, доки не згасає інтерес до твору.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. *Арсентьева Е.Ф.* Национально-культурная специфика фразеологических единиц/ Е.Ф.Арсентьева//III Международные Бодуэновские чтения: И.А. Бодуэн де Куртенэ и современные проблемы теоретического и прикладного языкознания: труды и материалы: в 2 т./Казан. гос. ун-т; под общ. ред. [К.Р.Галиуллина](#), [Г.А.Николаева](#). – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 2006.– Т.2.– С.122-124.
2. *Иванова О.П.* Русские наречные фразеологизмы и их соответствия в английском языке: Автореф. дис. канд. филол. наук. – Саратов, 1980. – С. 48.
3. *Кунин А.В.* О переводе английских фразеологизмов в англо-русском фразеологическом словаре/А.В.Кунин//Тетради переводчика. – М., 1964.– С. 127.
4. *Слышкин Г.Г.* Кинотекст (опыт лингвокультурологического анализа) Текст./Г. Г. Слышкин, М. А. Ефремова. – М.: Водолей Publishers, 2004. – С. 12.
5. *Солодухо Э.М.* Проблемы интернационализации фразеологии. – Казань: Изд-во Казанс. ун-та, 1982. – С. 26.
6. *Щепель Ю.А., Петрова Г.С., Беляков В.И.* Общая и английская фразеология/Под. общ. ред. Щепеля Ю.Я. – Днепропетровск: Наука и образование, 2003. – С. 67.
7. *Gottlieb H.* Subtitling: people translating people // Teaching translation and interpreting. –Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins Publ. & Co., 1994. – P. 269.

Стаття надійшла до редакції 19.04.13.

Швец Л.А., студ.,
Института филологии КНУ имени Тараса Шевченко

ПЕРЕВОД ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ В АНГЛОЯЗЫЧНОМ КИНОТЕКСТЕ

Исследование посвящено рассмотрению основных проблем передачи фразеологизмов в кинотексте, раскрытию специфики их перевода и влиянию этого на конечный результат. В статье кратко изложено приемы перевода английских фразеологизмов, которые сопровождаются примерами с телесериала "Теория большого взрыва".

Ключевые слова: киноперевод, кинотекст, эквивалент, фразеологизм, диалог.

Shvets L., stud.,
Institute of Philology, Taras Shevchenko National University of Kyiv

TRANSLATION OF IDIOMS IN ENGLISH FILM TEXT

The research focuses on studying the major problems of translating idioms in film text and on specifics of translation and its influence on the result. The article deals with the methods of translating English idioms and gives the examples from TV series "The Big Bang Theory".

Key words: film translation, film text, equivalent, idiom, dialogue.

УДК: 81'255=111=162.2

Шевцова О.В., асп.,
Институт філології КНУ імені Тараса Шевченка

ЕКВІВАЛЕНТНІСТЬ У ПЕРЕКЛАДІ АНГЛІЙСЬКИХ ГРАМАТИЧНИХ КАТЕГОРІЙ КОНВЕНЦІЙ УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ

Стаття присвячена дослідженню перекладу англійських граматичних категорій конвенцій українською мовою та опису їх перекладацьких граматичних трансформацій.

Ключові слова: трансформація, синтаксичне уподібнення, членування, об'єднання, граматичні заміни.

Переклад граматичних категорій конвенцій становить окремий проблематичний аспект на шляху до досягнення еквівалентності. Значні граматичні відмінності спричинені передусім особливостями граматичної будови англійської та української мов,